

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสาระเพิ่มเติมเรื่อง เกษตรอินทรีย์ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร
 - 1.1 ความหมายหลักสูตร
 - 1.2 ความสำคัญของหลักสูตร
 - 1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร
2. การพัฒนาหลักสูตร
 - 2.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
 - 2.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
 - 2.3 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร
3. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
 - 3.1 การจัดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.2 แนวการจัดสาระการเรียนรู้กลุ่มงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
4. การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม
5. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 5.1 ความหมายการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 5.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 6.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 6.2 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. เจตคติ

7.1 ความหมายของเจตคติ

7.2 องค์ประกอบเจตคติ

7.3 กระบวนการเปลี่ยนเจตคติ

8. เกษตรอินทรีย์

8.1 ความหมาย ความสำคัญของเกษตรอินทรีย์

8.2 วิธีการเกษตรอินทรีย์

8.3 ประโยชน์ของเกษตรอินทรีย์

8.4 ประวัติความเป็นมาของเกษตรอินทรีย์

8.5 ความรู้เรื่องปุ๋ยอินทรีย์

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

9.1 งานวิจัยในประเทศ

9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

Taba (1962 . p.10) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง วิธีการเตรียมเยาวชนให้มีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสมาชิกที่สามารถสร้างผลผลิตให้แก่สังคมของเรา

กู๊ด (Good. 1973 p. 157) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง

1. เนื้อหาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา สำเร็จ ได้รับประกาศนียบัตรในสาขาใดวิชาใด วิชาหนึ่ง เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรศิลปะ เป็นต้น

2. คำโครงทั่วไปของเนื้อหา หรือสิ่งเฉพาะที่ต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็กเพื่อให้มีความรู้ขั้น หรือได้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถได้เรียนต่อในทางวิชาชีพต่อไป

3. กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ภายใต้การแนะนำของโรงเรียน

ถาวร บัวศรี (2534. หน้า 6) กล่าวว่า หลักสูตรคือแผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

พศิน แดงจวง (2537. หน้า 2) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ความหมายในวงแคบ นักวิชาการมองความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตร หมายถึง เนื้อหาวิชา และวิชาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เรียนในแต่ละชั้นว่าต้องเรียนอะไรบ้าง มากน้อยเพียงใด

2. ความหมายในวงกว้าง นักวิชาการมองความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งมวลที่โรงเรียนหรือผู้สอนจัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ความรู้ เกิดความคิด มีทักษะ เกิดพัฒนาการทุกด้าน และมีเจตคติที่ดี อันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และเมื่อจำแนกเป็นหมวดหมู่ สามารถจำแนกเป็น 4 กลุ่ม คือ

2.1 หลักสูตร หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น (Everything that happens)

2.2 หลักสูตร หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดให้ (Everything that is offered)

2.3 หลักสูตร หมายถึง แผนการสอนและวิธีสอน (The planned what and how)

2.4 หลักสูตร หมายถึง แผนการสอน (The planned what)

แรมสมร อยู่สถาพร (2538. หน้า 3) ให้ความหมายหลักสูตรว่า หมายถึง โครงสร้าง การศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และให้มีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตตาม สภาพของสังคมในขณะนั้น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539. หน้า 6) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรโดยนำมาจาก เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander.1974) ดังนี้ หลักสูตรเป็นแผนสำหรับ จัดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยมีโรงเรียน เป็นผู้รับผิดชอบจุดหมายทางการศึกษาอย่างกว้าง ๆ และจุดมุ่งหมายเฉพาะโรงเรียน จากการให้ความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่าหลักสูตรมีความหมายครอบคลุมตั้งแต่เอกสาร แนวทางการจัดการศึกษาแต่ละระดับ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มวิชา ขอบข่ายเนื้อหาวิชา โครงสร้างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและรวมถึงมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัด ให้แก่นักเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนและเกิดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดี สามารถนำไปพัฒนาการดำรงชีวิต

กรมวิชาการ (2543. หน้า 6) ได้กล่าวว่ากระทรวงศึกษาธิการได้ให้คำจำกัดความของ หลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ ข้อกำหนด แผนการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตาม แผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง จุดประสงค์ การเรียนรู้ (แต่ละรายวิชา) เนื้อหาของรายวิชา สื่อการเรียนการสอน วิธีการสอนและการประเมินผล

กาญจนา คุณารักษ์ (2543. หน้า 38) ได้กล่าวถึงหลักสูตรไว้ ดังนี้ หลักสูตร คือ โครงการหรือแผน หรือข้อกำหนด อันประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง กิจกรรมและ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ความสามารถและ ประสบการณ์

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2544. หน้า 2) ได้กล่าวถึง หลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นแผนของ การเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายเฉพาะ ซึ่งชี้ให้เห็น การเลือกและการจัดเนื้อหา การเรียนการสอนและจะรวมวิธีประเมินผลเข้าไปด้วย หลักสูตรประถมศึกษา คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่เด็กที่อยู่ในโรงเรียน ประถมศึกษา ซึ่งได้แก่ เด็กที่มีอายุระหว่าง 6 - 12 ปี ให้ได้รับเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทุกฝ่ายต้องทำ

ความเข้าใจให้ตรงกันว่าเรียนทำไม เรียนเรื่องอะไรบ้าง เรียนอย่างไร สอนอย่างไร สอบอย่างไร ใครบ้างที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทอย่างไร

ดังนั้น หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งมวลและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทางโรงเรียน จัดให้นักเรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ มีทักษะ เกิดความคิด และเจตคติที่ดี และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันของนักเรียนได้

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตร ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการในการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตาม ซึ่งนักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรดังนี้

สันต์ ธรรมบำรุง (2527. หน้า 9 - 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ 9 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องมือชี้แนวทางปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผลไว้เป็นแนวทาง
2. หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอน อันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่จุดหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ
3. หลักสูตรเป็นเอกสารทางราชการ เป็นข้อบัญญัติของทางราชการ เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตาม
4. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ และยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ของการศึกษาของรัฐให้แก่สถานศึกษาอีกด้วย
5. หลักสูตรเป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษาที่จะอำนวยความสะดวกและควบคุมดูแลติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลด้วย
6. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงาน และพัฒนาการของเด็กตามจุดหมายของการศึกษา
7. หลักสูตรจะกำหนดลักษณะ และรูปร่างของสังคมในอนาคตที่จะเป็นไปในรูปใด
8. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤติที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอันเป็นการพัฒนากำลังคน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้ผล

9. หลักสูตรจะเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ และประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสมทันสมัย มีประสิทธิภาพทันต่อเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลงย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

สุนีย์ เหมะประสิทธิ์ (2537. หน้า 7) ให้ความสำคัญของหลักสูตรดังนี้

1. เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสภาพของการพัฒนาและความเจริญเติบโตของประเทศทั้งทางวัตถุ และจิตใจ
2. เป็นแนวทางหรือหลักในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษา สำหรับบุคลากรทางการศึกษา
3. เป็นบรรทัดฐานหรือเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา ที่ช่วยกำกับหรือตรวจสอบคุณภาพทางการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา
4. เป็นสิ่งกำหนดแนวทางในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทักษะ และความสามารถอันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ท้องถิ่น และประเทศชาติ

จากความสำคัญของหลักสูตร สรุปได้ว่า หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญของการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรเป็นเครื่องชี้นำแนวทางหรือตัวกำหนดทิศทางการจัดความรู้ ประสบการณ์ การปลูกฝังเจตคติ ค่านิยม และแนวปฏิบัติ ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่จุดหมายตามที่คาดหวังไว้

องค์ประกอบของหลักสูตร

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ ดังนี้

Taba (Hilda Taba, 1962, p 10) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของหลักสูตรว่าต้องประกอบด้วย

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาและจำนวนชั่วโมงสำหรับการสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอนหรือการนำหลักสูตรไปใช้
4. โครงการประเมินผลหลักสูตร

กมล สดประเสริฐ (2526. หน้า 32) กล่าวว่า หลักสูตรมีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ได้แก่

1. วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย
2. กิจกรรมการเรียนการสอน
3. การประเมินผล

บุญชม ศรีสะอาด (2528. หน้า 10) กล่าวว่าหลักสูตรมีองค์ประกอบพื้นฐาน

4 อย่าง คือ

1. จุดประสงค์
2. สารความรู้ประสบการณ์
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. การประเมินผล

อึ้ง บั้วศรี (2532. หน้า 8) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 6 อย่างคือ

1. จุดหมายของหลักสูตร หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบหลักสูตรไปแล้ว
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในวิชาที่กำหนดไว้
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หรือประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ
4. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่น ๆ ตามจุดประสงค์และจุดหมายที่กำหนดไว้
5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน หมายถึง เครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาและอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน
6. การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลหลักสูตรและประเมินผลการเรียนการสอน

สจัต อุทรานันท์ (2532. หน้า 235-241) ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรประกอบด้วย 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. ส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตร ประกอบด้วย

1.1 จุดมุ่งหมาย ซึ่งแยกออกเป็น

1.1.1 จุดมุ่งหมายทั่วไป

1.1.2 จุดมุ่งหมายเฉพาะ

1.2 เนื้อหาสาระและประสบการณ์

1.2.1 ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา

1.2.2 ความคิดรวบยอดและหลักการ

1.3 การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์

1.3.1 ทักษะทางกาย

1.3.2 เจตคติและค่านิยม

1.4 ประเมินผล

2. ส่วนประกอบอื่นที่บรรจุไว้ในหลักสูตร ได้แก่

2.1 เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร

2.2 การเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอน

2.3 การเสนอแนะแนวทางและการใช้สื่อการเรียนการสอน

2.4 การเสนอแนะเกี่ยวกับการช่วยเหลือและส่งเสริมผู้เรียน

สุนีย์ เหมะประสิทธิ์ (2537. หน้า 21) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักสูตร ดังนี้

1. หลักการและจุดมุ่งหมาย
2. โครงสร้างหรือเนื้อหาสาระ
3. การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การวัด ประเมิน ติดตามผล

นิรมล ศตวุฒิ และคณะ (2540. หน้า 12) กล่าวว่า หลักสูตรโดยทั่วไปจะมี ส่วนประกอบ คือ หลักการ จุดมุ่งหมาย จุดมุ่งหมายเฉพาะ โครงสร้าง ระยะเวลาการจัด การเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนรู้ และแนวทางการใช้หลักสูตร

ธำรง บัวศรี (2542. หน้า 8) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1. เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา (Education Goals and Policies) หมายถึง สิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา
2. จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากเรียนจบหลักสูตรไปแล้ว
3. รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (Types and Structures) หมายถึง ลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชาหรือกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์
4. จุดประสงค์ของวิชา (Subject Objectives) หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นไปแล้ว
5. เนื้อหา (Content) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทักษะและความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ
6. จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Instructional Objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้มีทักษะและความสามารถ หลังจากการเรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้
7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Strategies) หมายถึง วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้
8. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลการเรียนรู้เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนและหลักสูตร
9. วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (Curriculum Materials and Instructional Media) หมายถึง เอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวีดิทัศน์ ฯลฯ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีการศึกษาและอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

รุจิร ภูสาระ (2545. หน้า 86) กล่าวว่า โครงสร้างของหลักสูตรมี 4 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายที่โรงเรียนต้องการให้ผู้เรียนเกิดผล
2. ประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้จุดมุ่งหมายบรรลุผล
3. วิธีการจัดประสบการณ์ เพื่อให้การสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
4. วิธีการประเมินเพื่อตรวจสอบจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

สุณีย์ ภูพันธ์ (2546. หน้า 18-19) ได้สรุปถึงองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ความตั้งใจหรือความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้ที่จะผ่านหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสำคัญเพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางและขอบเขตในการให้การศึกษาแก่เด็กช่วยในการเลือกเนื้อหาและกิจกรรม ตลอดจนใช้เป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการประเมินผล

2. เนื้อหา (Content) เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้ว กิจกรรมขั้นต่อไปคือการเลือกเนื้อหา ประสบการณ์ การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยดำเนินการตั้งแต่การเลือกเนื้อหาและประสบการณ์ การเรียงลำดับเนื้อหาสาระ พร้อมทั้งการกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม

3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดทำวัสดุหลักสูตร ได้แก่ คู่มือครู เอกสารหลักสูตร แผนการสอน แนวการสอน และแบบเรียน เป็นต้น

4. การประเมินผลหลักสูตร (Evaluation) การประเมินผลหลักสูตร คือ การหาคำตอบ หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และอะไรเป็นสาเหตุ การประเมินผลหลักสูตรเป็นงานใหญ่และมีขอบเขตกว้างขวาง ผู้ประเมินจำเป็นต้องวางโครงการประเมินผลไว้ล่วงหน้า

พดิน แดงจวน (ม.ป.ป.) กล่าวว่า หลักสูตรหรือสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ น่าจะประกอบด้วย

1. หลักการ
2. วัตถุประสงค์
3. เนื้อหา
4. กิจกรรม หรือวิธีการเรียนการสอน
5. สื่อ วัสดุ และเอกสารประกอบหลักสูตร
6. วิธีวัดและประเมินผล

จากข้อสรุปของนักการศึกษาในการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร สามารถสรุปองค์ประกอบของหลักสูตรได้ ดังนี้ ความมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล

การพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

ทาบา (Hilda Taba, 1962, p 454) การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลง หรือการปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบหรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมดตั้งแต่จุดมุ่งหมาย และวิธีการ และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบทางด้านความคิดและความรู้สึของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วน โดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวความคิดพื้นฐานหรือรูปแบบของหลักสูตร

สังัด อุทรานันท์ (2537. หน้า 25) การพัฒนาหลักสูตร มีความหมายได้ 2 ประการ คือ ความหมายแรก หมายถึง การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและอีก ความหมายคือ การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย

ฟอกซ์ (Roberts. Fox อ้างในอุดม เศษกีวงศ์, 2545. หน้า 11) การพัฒนาหลักสูตรมีรูปแบบดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจากค่านิยมต่าง ๆ ของสังคม
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะช่วยในการคัดเลือกความรู้ด้าน
 - 2.1 กระบวนการพัฒนาและการเรียนรู้ของผู้เรียน
 - 2.2 ความต้องการของสังคม
 - 2.3 ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ

ชูศรี สุวรรณโชติ (2544. หน้า 89) ให้ความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งที่ นักการศึกษา ครูอาจารย์จะต้องดำเนินการอยู่เสมอจนเป็นกิจนิสัยจะกระทำทุกครั้งเมื่อสังคมมี สิ่งหนึ่งสิ่งใดเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น จะทำให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูน ประสบการณ์ขึ้นมาใหม่และพร้อมที่จะนำประสบการณ์และความรู้ที่เกิดขึ้นมานั้นไปพัฒนาตน และสังคมให้เจริญงอกงามขึ้น

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545. หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ

1. การวางแผนจัดทำหรือยกร่างหลักสูตร (Curriculum Planning)
2. การใช้หลักสูตร (Curriculum Implementation)
3. การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum Evaluation)

จากการศึกษาการพัฒนาหลักสูตร สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงหลักสูตรเดิมที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้น หรือการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีพื้นฐานของหลักสูตรเดิมอยู่เลย

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรจะประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้คล้ายคลึงกันดังนี้

กาญจนา คุณารักษ์ (2527. หน้า 320) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนววิธีการเชิงระบบไว้ดังนี้

1. ศึกษาสภาพความต้องการของสังคมอย่างกว้างขวาง เพื่อนำมากำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร

2. ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไปสู่อนาคต

3. อภิปรายกับนักจิตวิทยา นักการศึกษา และผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ

เพื่อการปรับปรุงจุดมุ่งหมายของการศึกษาให้แน่นอนและชัดเจน

4. ตั้งคณะกรรมการเพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายหลักการ โครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาสาระ

5. ศึกษาวิเคราะห์ถึงความสามารถขั้นต้นของการเรียนรู้แต่ละระดับ

6. อภิปรายกับนักวิชาการ นักจิตวิทยา นักการศึกษาเพื่อปรับปรุงเนื้อหาสาระเพื่อนำมาจัดประสบการณ์เรียนแต่ละระดับ

7. วิเคราะห์เนื้อหาสาระวิชา เกี่ยวกับโครงสร้างเนื้อหาสาระและการเรียนลำดับขั้นตอนของเนื้อหาสาระเพื่อนำมาจัดประสบการณ์เรียนแต่ละระดับ

8. อภิปรายกับนักวิชาการสาขาต่าง ๆ เพื่อการปรับปรุงเนื้อหาสาระและจัดประสบการณ์เรียนรู้

9. แบ่งเนื้อหาสาระออกเป็นหน่วยการเรียนรู้ เพื่อสะดวกในการพัฒนาสื่อการเรียนและการเรียนแต่ละหน่วยได้ง่ายและมีความชัดเจนมากขึ้นในแต่ละวิชา

10. อภิปรายกับนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ของวิชา และครูผู้มีความประสงค์เพื่อปรับปรุงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และกิจกรรมให้เหมาะสม

11. กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนเฉพาะอย่าง เพื่อจะได้พัฒนาสื่อการเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดขึ้นมา

12. พัฒนาสื่อการเรียนเพื่อเปิดโอกาสทางเลือกหลาย ๆ ทางให้กับผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความต้องการและความสนใจ

13. พัฒนาสื่อการเรียน เพื่อความเหมาะสมและความแตกต่างของผู้เรียน

14. ทดลองใช้เพื่อตรวจสอบคุณภาพของสื่อการเรียนว่ามีความเหมาะสมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมากน้อยเพียงใด

15. ใช้ข้อมูลเพื่อการตรวจปรับลำดับขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรตั้งแต่ขั้นที่ 1-11

ทาบ (Taba อ้างถึงใน อำนาค จันทรเป็น, 2532. หน้า 21) ได้กำหนดรูปแบบการวางแผนหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความจำเป็น
2. การกำหนดวัตถุประสงค์
3. การคัดเลือกเนื้อหา
4. การจัดการเนื้อหา
5. การคัดเลือกประสบการณ์เรียนรู้
6. การจัดประสบการณ์เรียนรู้
7. การกำหนดนโยบายว่าจะประเมินอะไร รวมวิธีการและเครื่องมือที่ใช้

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2533. หน้า 60-65) ได้เสนอแนวคิดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรไว้ 3 ระดับ

1. ระบบร่างหลักสูตร การร่างหลักสูตรมี 4 ขั้นตอนดังนี้

1.1 สิ่งกำหนดหลักสูตรคือ การเตรียมการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้สำหรับการพัฒนาหลักสูตร อาจเริ่มต้นจากการทำการศึกษาวิจัยเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงหลาย ๆ อย่างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม เช่น ต้องการทราบความต้องการของสังคมในด้านการศึกษา ต้องการทราบการศึกษาในปัจจุบัน แนวโน้มของสังคมและความต้องการทางการศึกษาในอนาคต การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ที่จำเป็นในการกำหนดหลักสูตรประกอบไปด้วยสิ่งที่กำหนดทางวิชาการ สิ่งที่กำหนดทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ

1.2 รูปแบบหลักสูตร หลักจากศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากสิ่งกำหนดหลักสูตรแล้วก็เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตร เช่น หลักสูตรแบบรายวิชา หลักสูตรแบบบูรณาการ หรือหลักสูตรแบบแกนวิชา เป็นต้น

1.3 การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร เมื่อร่างหลักสูตรเสร็จเรียบร้อยแล้วจะนำหลักสูตรไปใช้จะต้องตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อศึกษาความเป็นไปได้พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขบางส่วนก่อนนำไปใช้จริง การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรอาจจะใช้วิธีการประชุมสัมมนา หรือให้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ช่วยพิจารณา

1.4 การปรับแก้หลักสูตรก่อนนำไปใช้ การปรับปรุงหลักสูตรต้องอาศัยการจัดทำข้อมูลที่ชัดเจน อันจะเป็นการทำให้การปรับปรุงแก้ไขเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ระบบการใช้หลักสูตร การใช้หลักสูตรมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 การขออนุมัติหลักสูตรเป็นการนำหลักสูตรที่ผ่านการปรับแก้แล้วเสนอหน่วยงานบังคับบัญชาเพื่อให้ความเห็นชอบ

2.2 การวางแผนการใช้หลักสูตร ซึ่งต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1 การประชาสัมพันธ์หลักสูตร

2.2.2 การเตรียมงบประมาณ

2.2.3 การเตรียมความพร้อมของบุคลากร

2.2.4 วัสดุหลักสูตร

2.2.5 บริการสนับสนุนและอาคารสถานที่

2.2.6 ระบบบริหารของสถาบันการศึกษา

2.2.7 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้สอน

2.2.8 การประเมินผลและติดตามการใช้หลักสูตร

2.2.9 ดำเนินการใช้หลักสูตร

3. ระบบประเมินหลักสูตร มีขั้นตอนและกระบวนการดังนี้

3.1 การวางแผนประเมินหลักสูตร

3.2 การเก็บข้อมูล

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

สจ๊วต อุทรานันท์ (2537, หน้า 10) ได้จัดลำดับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การคัดเลือกและการจัดเนื้อหาสาระ
4. การกำหนดมาตรฐานการวัดและประเมินผล
5. การนำหลักสูตรไปใช้
6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

บุญชม ศรีสะอาด (2546, หน้า 73) หลักของการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไปได้ดังนี้

1. ใช้พื้นฐานจากประวัติศาสตร์ ปรัชญา สังคม จิตวิทยา และวิชาความรู้ต่าง ๆ
2. พัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ

การความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม

3. พัฒนาให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
4. พัฒนาให้สอดคล้องกับหลักของการเรียนรู้
5. ในการเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องพิจารณาความเหมาะสม

ในด้านความยากง่าย ลำดับก่อนหลัง ความต่อเนื่อง และบูรณาการของประสบการณ์ต่าง ๆ

6. พัฒนาในทุกจุดอย่างประสานสัมพันธ์กันตามลำดับจากจุดประสงค์สาระความรู้และประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล

7. พิจารณาความเป็นไปได้สูงในทางปฏิบัติ
8. พัฒนาอย่างเป็นระบบ
9. พัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง
10. มีการวิจัยติดตามผลอยู่ตลอดเวลา
11. ดำเนินการในรูปคณะกรรมการ
12. อาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย

จากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่นักพัฒนาหลักสูตรได้เสนอรูปแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. กำหนดจุดมุ่งหมายหลักสูตร
3. การกำหนดเนื้อหาของหลักสูตร
4. การนำหลักสูตรไปใช้
5. การประเมินผลหลักสูตร

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

ทาบ (Taba อ้างถึงใน วิชัย วงษ์ใหญ่, 2535. หน้า 7-8) ได้เสนอขั้นตอนของการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. สำรวจปัญหา ความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม
2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่สังคมต้องการ
3. คัดเลือกเนื้อหาวิชาความรู้ที่ครูจะต้องนำมาสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของสังคม
4. จัดลำดับขั้นตอน แก้ไขปรับปรุงเนื้อหาสาระที่คัดเลือกไว้
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งจะมาเสริมเนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอนให้สมบูรณ์และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
6. จัดระเบียบ จัดลำดับขั้นตอนและแก้ไขปรับปรุงประสบการณ์การเรียนรู้
7. กำหนดเนื้อหาสาระหรือประสบการณ์ที่ต้องการประเมินว่าได้มีการเรียนรู้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ รวมทั้งกำหนดเกณฑ์การประเมินผลและวิธีการประเมินผล

ธำรง บัวศรี (2531. หน้า 135-136) นักการศึกษาที่มีประสบการณ์อย่างมากในเรื่องหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่า การจัดทำหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรระดับชาตินั้น จะต้องจัดทำหลักสูตรต้นแบบเสียก่อนเพื่อนำไปทดลองและแก้ไขจนแน่ใจว่าสามารถจะนำไปใช้ได้โดยทั่ว ๆ ไป พร้อมทั้งเสนอแนะขั้นตอนในการจัดทำ ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตร
2. กำหนดจุดหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร
4. การกำหนดจุดประสงค์ของวิชา

5. การจัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน 1.357711X
6. การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
7. การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
8. การกำหนดการประเมินผลการเรียนรู้

21 พ.ย. 2550

สำหรับขั้นตอนในการจัดทำหลักสูตรต้นแบบให้เป็นหลักสูตรแม่บทนั้นมีกิจกรรมที่ต้อง
กระทำ 2 ขั้นตอนคือ

1. การจัดทำหน่วยการเรียนการสอนเพื่อการทดลองและทดสอบหลักสูตร
2. การทดลองและทดสอบหลักสูตรต้นแบบ

สัจด์ อุทรานันท์ (2532. หน้า 38-43) ได้นำเสนอขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร 7
ขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นการร่างหลักสูตร
ขึ้นมาใหม่หรือการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น จำเป็นจะต้องคำนึงถึงข้อมูลพื้นฐาน
ของหลักสูตร คือ ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และปรัชญาการศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนและ
ทฤษฎี การเรียนรู้ ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม และข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชา
ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดหลักสูตรให้สนองกับความต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหลังจากได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและได้ทราบ
สภาพปัญหา และความต้องการของสังคมและผู้เรียนแล้วก็จะถึงขั้นตอนของการกำหนด
จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการมุ่งแก้ปัญหาและสนองความต้องการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งจะต้องผ่าน
การพิจารณากันถึงถึงความเหมาะสม และสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้
4. การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล เป็นการกำหนดมาตรการให้ทราบว่าควร
จะวัดและประเมินอะไรบ้าง จึงจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของหลักสูตร
5. การกำหนดหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนของการนำเอาหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติหรือ
ไปสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน โดยอาศัยกิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ หลายประเภท เช่น
การจัดทำเอกสารและคู่มือการใช้หลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและการบริการหลักสูตร
การดำเนินการสอนตามหลักสูตร การนิเทศ และติดตามผลการใช้หลักสูตร
6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร เพื่อให้ทราบว่าผลผลิตที่ได้จากหลักสูตรนั้นเป็นไป
ตามเจตนารมณ์หรือจุดมุ่งหวังของสังคมและผู้เรียนเพียงใด ถ้าพบข้อบกพร่องหรือมีจุดอ่อน
ตรงไหนก็ต้องปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมต่อไป

7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมหรือให้สอดคล้องกับสภาพสังคมมากขึ้น เพื่อให้การใช้หลักสูตรบรรลุตามเป้าหมาย

การพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวมานี้ สามารถนำไปปรับใช้ใหม่ให้เหมาะสมกับการจัดทำรายละเอียดของรายวิชา ๆ ซึ่งอาจกำหนดขั้นตอนดังนี้

1. สำรวจข้อมูลการสร้างและพัฒนาหลักสูตร
2. การสร้างและพัฒนาหลักสูตร
3. ทดลองการใช้หลักสูตร
4. ประเมินการใช้หลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่จัดทำขึ้นเพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการใหม่ ๆ โดยยึดหลักการเรียนรู้ว่าผู้เรียนทุกคนมีความสำคัญและสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และมีคุณธรรม จริยธรรม อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นการสร้างกลยุทธิ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคมไทย ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยมีเงื่อนไขและเวลา การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนี้

ปีการศึกษา 2546 ให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ปีการศึกษา 2547 ให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

ปีการศึกษา 2548 ให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ทุกชั้นเรียน

หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันโดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้สนองต่อความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์จากการศึกษาทุกรูปแบบ

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการมีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิดวิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดียึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในสถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตร จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

2. สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ การเรียนรู้และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน 8 กลุ่มสาระไว้ดังนี้

2.1 ภาษาไทย

2.2 คณิตศาสตร์

2.3 วิทยาศาสตร์

2.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

2.6 ศิลปะ

2.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

2.8 ภาษาต่างประเทศ

การจัดสาระการเรียนรู้ทุกช่วงชั้นจะนำเอากลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระมาจัดเป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐาน และสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม

สาระการเรียนรู้พื้นฐาน หมายถึง สาระการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานสำหรับผู้เรียน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นคนดี การดำรงชีวิต ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ซึ่งจัดไว้อย่างต่อเนื่องตลอด 12 ปี โดยมีสัดส่วนแตกต่างกันในแต่ละช่วงชั้น

สาระการเรียนรู้เพิ่มเติม หมายถึง สาระการเรียนรู้ และกระบวนการที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถทั้งทางวิชาการ วิชาชีพ หรือเฉพาะทางสำหรับการศึกษาต่อ หรือการประกอบอาชีพตามความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน

อย่างไรก็ตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดเฉพาะสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้กว้าง ๆ โดยไม่ได้กำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้ เป็นการเปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งเพิ่มเติมรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม ซึ่งในการจัดทำหลักสูตรสาระเพิ่มเติมเรื่องเกษตรอินทรีย์ เมื่อพิจารณาเนื้อหาสาระแล้วเป็นส่วนหนึ่งซึ่งอยู่ในกลุ่มการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี ในส่วนของงานเกษตร

แนวการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นสาระการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงาน อาชีพและเทคโนโลยี มีทักษะการทำงาน ทักษะการจัดการ สามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการทำงานอย่างถูกต้อง เหมาะสม คำนึง และมีคุณธรรม สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ สามารถทำงานเป็นหมู่คณะ มีนิสัยรักการทำงาน เห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ดีต่องาน ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน อันจะนำไปสู่การให้ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือตนเองและพึ่งตนเองได้ตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ร่วมมือและแข่งขันในระดับสากลในบริบทของสังคมไทย

คุณภาพของผู้เรียน

สาระการเรียนรู้กลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม เพื่อให้เป็นคนดีมีความรู้ ความสามารถ โดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและครอบครัว การอาชีพ การออกแบบและเทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มีทักษะในการทำงาน การประกอบอาชีพ การจัดการ การแสวงหาความรู้ เลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีเพื่อการทำงาน สามารถทำงานอย่างมีกลยุทธ์ สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ ๆ

มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน รักการทำงาน ประหยัด อดออม ตรงต่อเวลา เอื้อเฟื้อ เสียสละ และมีวินัยในการทำงาน เห็นคุณค่าความสำคัญของงานและอาชีพสุจริต ตระหนักถึงความสำคัญของสารสนเทศ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และพลังงาน

เมื่อเรียนจบแต่ละช่วงชั้น ผู้เรียนต้องมีความสามารถดังต่อไปนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3

สามารถช่วยเหลือตนเองเกี่ยวกับงานในกิจวัตรประจำวัน ช่วยเหลืองานในครอบครัว ใช้เทคโนโลยีและเทคโนโลยีขั้นพื้นฐานได้ สามารถคิดและสร้างสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอย่างง่าย ๆ ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ ใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างประหยัด

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6

สามารถช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว และชุมชนทำงานอย่างมีขั้นตอน มีทักษะในการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงาน เลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้เหมาะสมกับงาน สามารถคิดสร้าง ดัดแปลงสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันง่าย ๆ ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน ใช้พลังงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

มีทักษะการทำงานอาชีพสุจริต มีทักษะการจัดการ ทำงานอย่างเป็นระบบและมีกลยุทธ์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เห็นคุณค่าของงานอาชีพสุจริต เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ เลือกใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศได้เหมาะสมกับงาน ถูกต้องและมีคุณธรรม สามารถคิดออกแบบสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ชยัน ซื่อสัตย์ มุ่งมั่น อดทน ประหยัด อดออม ใช้พลังงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

มีทักษะการทำงานอาชีพสุจริต มีทักษะการจัดการ ทำงานอย่างเป็นระบบและมีกลยุทธ์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เห็นคุณค่าของงานอาชีพสุจริต เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ เลือกใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศได้เหมาะสม ถูกต้องและมีคุณธรรม สามารถคิดออกแบบตรงต่อเวลาชยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม อดทน มุ่งมั่น เอื้อเฟื้อ เสียสละ ใช้พลังงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทุกอย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

สาระและขอบข่ายกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

สาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี ประกอบด้วย

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

สาระที่ 2 การอาชีพ

สาระที่ 3 การออกแบบและเทคโนโลยี

สาระที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศ

สาระที่ 5 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มาตรฐานการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 : เข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ มีคุณธรรม มีจิตสำนึกในการใช้พลังงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการทำงาน เพื่อดำรงชีวิต และครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.2 : มีทักษะ กระบวนการทำงาน และการจัดการ การทำงานเป็นกลุ่ม การแสวงหาความรู้ สามารถแก้ปัญหาในการทำงาน รักการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่องาน

สาระที่ 2 การอาชีพ

มาตรฐาน ง 2.1 : เข้าใจ มีทักษะ มีประสบการณ์ในการอาชีพสุจริต มีคุณธรรม มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพสุจริต

สาระที่ 3 การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐาน ง 3.1 : เข้าใจธรรมชาติและกระบวนการเทคโนโลยี ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา จินตนาการ และความคิดอย่างมีระบบในการออกแบบ สร้างสิ่งของ เครื่องใช้ วิธีการเชิงกลยุทธ์ ตามกระบวนการเทคโนโลยี สามารถตัดสินใจ เลือกใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม โลกของงานและอาชีพ

สาระที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศ

มาตรฐาน ง 4.1 : เข้าใจเห็นคุณค่า และใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการสืบค้นข้อมูล การเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงานและอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณธรรม

สาระที่ 5 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มาตรฐาน ง 5.1 : ใช้เทคโนโลยีในการทำงาน การผลิต การออกแบบ การแก้ปัญหา การสร้างงาน การสร้างอาชีพสุจริตอย่างมีความเข้าใจ มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์และมีความคิดสร้างสรรค์

ซึ่งสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรสาระเพิ่มเติมเรื่องเกษตรอินทรีย์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (ช่วงชั้นที่ 2) ประกอบด้วย สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว สาระที่ 2 การอาชีพ สาระที่ 3 การออกแบบและเทคโนโลยี สาระที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศ สาระที่ 5 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ และเมื่อผู้เรียนเรียนจบในช่วงชั้นที่ 2 จะสามารถช่วยเหลือตนเอง ครอบครั้ว ชุมชนทำงานอย่างมีขั้นตอน มีทักษะในการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงาน เลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้ เหมาะกับงานสามารถคิดสร้าง ดัดแปลงสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันง่าย ๆ ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน ใช้พลังงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า และถูกวิธี

กระบวนการเรียนรู้ (กรมวิชาการ.2545.หน้า 127-133)

1. กลวิธีการจัดการเรียนรู้

1.1 จัดการเรียนรู้ให้ครอบคลุมของการพัฒนาตามศักยภาพผู้เรียน คือ ต้องมีความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

1.2 การจัดการเรียนรู้ต้องกำหนดเป็นงาน (TACK) โดยแต่ละงานต้องเป็นไปตาม โครงสร้างการเรียนรู้ของกลุ่มงานอาชีพและเทคโนโลยีทั้ง 7 ข้อ

1.2.1 ความหมายโครงการงาน

1.2.2 ความสำคัญและประโยชน์ของงาน

1.2.3 มีทฤษฎีสนับสนุนหลักการของงาน

1.2.4 วิธีการและขั้นตอนของการทำงาน

1.2.5 กระบวนการทำงาน การจัดการ เทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศ และแนวทางในการประกอบอาชีพ

1.2.6 การนำเทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำงาน การสร้าง และผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ

1.2.7 คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในการทำงานและประกอบอาชีพ ผู้สอนสามารถสอนแต่ละงานครบหรือไม่ทั้ง 7 ข้อก็ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะงาน แต่ทั้งนี้จะต้องสอน ครบทั้งมาตรฐานด้านความรู้ ด้านทักษะ กระบวนการ และด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม

1.3 การจัดการเรียนรู้ โดยผู้สอนสามารถนำความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม จากสาระภายในกลุ่มมาบูรณาการกันได้ หรือนำสาระจากกลุ่ม วิชาอื่นมาบูรณาการกันกับสาระของกลุ่มงานอาชีพและเทคโนโลยีก็ได้

1.4 จัดการเรียนรู้ได้ทั้งภายในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน โดยจัดในสถานปฏิบัติงาน แหล่งสถานวิทยากร สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ ฯลฯ

1.5 จัดการเรียนรู้โดยกระตุ้น ให้ผู้เรียนกำหนดงานที่มีความหมายกับผู้เรียน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ ความสำคัญ เห็นคุณค่า ย่อมทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ในการปฏิบัติงาน

1.6 จัดการเรียนรู้โดยผู้สอนต้องคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ ความพร้อม ทางร่างกาย อุปนิสัย สติปัญญาและประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้

2.1 การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานจริง ๆ มีขั้นตอนอย่างน้อย 4 ขั้นตอน คือ

2.1.1 ขั้นศึกษาและวิเคราะห์

2.1.2 ขั้นวางแผน

2.1.3 ขั้นปฏิบัติ

2.1.4 ขั้นประเมิน ปรับปรุง

2.2 การเรียนรู้จากการศึกษาค้นคว้า เป็นการเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่สนใจจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ

2.3 การเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย

2.3.1 ครูผู้สอนสร้างกิจกรรม โดยที่กิจกรรมนั้นอาจจะเชื่อมโยงกับสถานการณ์ของผู้เรียนหรือเป็นกิจกรรมใหม่ หรือเป็นประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

2.3.2 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจากข้อ 2.3.1 โดยการอภิปรายการศึกษากรณีตัวอย่างหรือการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ

2.3.3 ผู้เรียนวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติกิจกรรมว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุใด

2.3.4 สรุปผลที่ได้จากข้อ 2.3.3 เพื่อนำไปสู่หลักการ แนวคิดของสิ่งที่ได้เรียนรู้

2.3.5 นำหลักการ แนวคิดจากข้อ 2.3.4 ไปใช้ในกิจกรรมใหม่ หรือกิจกรรมอื่น ๆ หรือสถานการณ์ใหม่ต่อไป

2.4 การเรียนรู้จากการทำงานกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้มีการเลือกใช้กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างค่านิยม กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด กระบวนการทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่น ฯลฯ ในการจัดการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จ

การวัดและประเมินผล

เพื่อที่จะทราบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด จำเป็นต้องมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ในอดีตการวัดและประเมินผลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการใช้ข้อสอบซึ่งไม่สามารถสนองเจตนารมณ์การเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือปฏิบัติด้วยกระบวนการหลากหลาย เพื่อสร้างองค์ความรู้ ดังนั้นผู้สอนต้อง

ตระหนักว่าการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผลเป็นกระบวนการเดียวกัน และจะต้องวางแผนไปพร้อม ๆ กัน

แนวทางการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้

การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้จะบรรลุผลตามเป้าหมายของการเรียนการสอนที่วางไว้ได้ ควรมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. ต้องวัดและประเมินผลทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะ และกระบวนการ เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม รวมทั้งโอกาสในการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. วิธีการวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
3. ต้องเก็บข้อมูลที่ได้จากการวัดและประเมินผลตามความเป็นจริงและต้องประเมินผลภายใต้ข้อมูลที่มีอยู่
4. ผลการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องนำไปสู่การแปลผลและข้อสรุปที่สมเหตุสมผล
5. การวัดและประเมินผลต้องมีความเที่ยงตรงและเป็นธรรม ทั้งในด้านของวิธีการวัด โอกาสของการประเมิน

การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม

ศิริวรรณ มากชู (เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การพัฒนาหลักสูตรและการสอน สำหรับสถานศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2549) ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในส่วนของพัฒนาสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของผู้เรียนและชุมชนว่า การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะดังกล่าวโดยปกติแล้ว สถานศึกษาจะกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายของสถานศึกษาให้ตอบสนองกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอยู่แล้ว สามารถพัฒนาได้ 4 วิธี คือ

วิธีที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรโดยนำสิ่งที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไปสอดแทรกเข้ากับสาระการเรียนรู้พื้นฐานในลักษณะบูรณาการ การนำไปสอดแทรกบูรณาการควรพิจารณาความสอดคล้องในเชิงการนำไปใช้ในชีวิตจริงของผู้เรียน ซึ่งสามารถบูรณาการเข้าไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ

การสอดแทรกสาระการเรียนรู้ในลักษณะนี้ ผู้จัดทำหลักสูตรจะต้องวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี / รายภาค โดยวิเคราะห์ในลักษณะตารางวิเคราะห์องค์ประกอบของความรู้ คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม และทักษะ (KAP) ในแต่ละข้อของมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระที่นำไปบูรณาการ แล้วจึงนำสิ่งที่สอดคล้องดังกล่าวมาสอดแทรกเพิ่มเติมเข้าไปกับการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปี ทั้งนี้มีวิธีการพิจารณาความสอดคล้องโดยดูผลการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปี พร้อมกับดูผังมโนทัศน์ประกอบการจัดทำหลักสูตรในลักษณะดังกล่าว ควรจัดทำพร้อมกันทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกชั้นปี ซึ่งจะช่วยลดความซ้ำซ้อนของสิ่งที่นำมาบูรณาการของครูแต่ละคนที่อยู่ต่างชั้นปีกัน การคิดจำนวนเวลาในส่วนนี้นำมาสอดแทรก ไม่ต้องนำมาคิดเป็นร้อยละแต่ให้คิดอยู่ในส่วนของสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ทั้งนี้เพราะมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระที่นำมาสอดแทรก มีลักษณะสอดคล้องกับลักษณะของชุมชนและสังคม ในท้องถิ่นอยู่แล้ว ดังตัวอย่างที่จะแสดงให้เห็นต่อไปนี้ โดยจะยกตัวอย่างของกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระที่ 2 ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม มาตรฐาน ว 2.1 : กำหนดไว้ว่า เข้าใจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในระบบนิเวศ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ และในมาตรฐาน ว 2.2 กำหนดไว้ว่า เข้าใจความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระดับท้องถิ่น ประเทศและโลก นำความรู้ไปใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

จากมาตรฐาน ว 2.1 ควรได้มีการนำสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายในชุมชนและสังคมของผู้เรียนมาให้ศึกษาว่ามีความสัมพันธ์กับตัวผู้เรียน ชุมชนและสังคมอย่างไรบ้าง และมาตรฐาน ว 2.2 การเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะมีการให้เรียนรู้ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก ในส่วนของระดับท้องถิ่น ควรได้มีการเรียนรู้สภาพของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต เน้นให้เห็นถึงปัญหาของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และผลของการกระทำของมนุษย์ที่ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม เน้นทั้งความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ยั่งยืน

จากตัวอย่างสภาพของชุมชนและสังคมในท้องถิ่นมาสอดคล้องแทรกเข้าไปในสาระการเรียนรู้พื้นฐาน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตจริงของตนเอง ตลอดจนชุมชนและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ การสอดคล้องสาระการเรียนรู้ของชุมชนและสังคมในท้องถิ่นดังกล่าว จึงเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ครบถ้วนตามที่ระบุไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้ได้เร็วขึ้นและมากยิ่งขึ้น

วิธีที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรโดยนำสิ่งที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ นำไปจัดทำเป็นหัวข้อเรื่องสำคัญหน่วยการเรียนรู้และหรือโครงการ แล้วนำไปจัดเข้าไว้ในสาระการเรียนรู้พื้นฐาน

การจัดทำหลักสูตรในลักษณะที่ 2 นี้มาจากเหตุผลที่โรงเรียนได้พิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตและชุมชนในระดับมาก เช่น โรคที่คนในท้องถิ่นเป็นกันมากและเกิดอยู่เป็นประจำ หรือวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เด่นของชุมชนทางโรงเรียน จึงพิจารณานำมาจัดทำเป็นสาระการเรียนรู้ และนำไปจัดไว้ในส่วนของสาระการเรียนรู้พื้นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้ในลักษณะลึกซึ้งจนเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนและชุมชนได้ โดยจัดให้มีสาระการเรียนรู้เป็นหนึ่งหัวข้อเรื่องหนึ่งหน่วยการเรียนรู้ หรือให้เรียนรู้ในลักษณะโครงการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้เรียนทั้งสาระการเรียนรู้ที่เป็นหน่วยการเรียนรู้และโครงการร่วมกัน

การจัดทำสาระการเรียนรู้ในลักษณะนี้ผู้จัดทำหลักสูตรจะนำ หัวข้อเรื่อง หน่วยการเรียนรู้ และหรือโครงการดังกล่าวไปไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ใด ต้องพิจารณาความสอดคล้องของหน่วยการเรียนรู้ที่นำมาสอดคล้องกับธรรมชาติของวิชาเป็นสำคัญ และมีมาตรฐานการเรียนรู้สอดคล้องกันด้วย โดยดูจากมาตรฐานช่วงชั้น และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังประกอบ สำหรับเรื่องบางเรื่องที่จะต้องให้เรียนรู้ทุกชั้นปี ผู้จัดทำหลักสูตรสามารถทำเพิ่มเติมเข้าไปได้ทุกชั้นปีพร้อม ๆ กัน เช่น โรคระบาดที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชนขณะนั้น อาทิ โรคฉี่หนู หรือไข้หวัดนก เป็นต้น การจัดทำสาระการเรียนรู้ดังกล่าว ควรจัดในลักษณะบูรณาการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิต ชุมชนและสังคมในท้องถิ่นนั่นเอง

แนวการจัดทำหน่วยการเรียนรู้หรือโครงการในลักษณะดังกล่าวอาจจำเป็นต้องใช้เวลาเพื่อจัดการเรียนรู้หลายชั่วโมง จึงจำเป็นต้องนำไปปรับเข้าในขอบข่ายโครงสร้างของกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มที่จะนำไปหลอมรวมไว้ และอาจนำไปเขียนปรากฏไว้ในคำอธิบายรายวิชาแล้ว จึงนำคำอธิบายรายวิชามาวิเคราะห์เพื่อจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ต่อไป

ในกรณีที่ทางสถานศึกษาได้จัดทำอธิบายรายวิชาและจัดทำหน่วยการเรียนรู้ไว้แล้ว การจัดหน่วยการเรียนรู้หรือโครงการเข้าไปในลักษณะนี้ จะทำให้มีผลกระทบต่อกำหนดชั่วโมงในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่นำเข้าไปหลอมรวม จึงจำเป็นต้องมีการปรับจำนวนชั่วโมงในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ในลักษณะยืดหยุ่นตามความสำคัญและความจำเป็นต่อการเรียนรู้ด้วย การคิดคำนวณเวลาของการจัดการเรียนรู้ในลักษณะที่ 2 ไม่ต้องนำมาคิดเป็นร้อยละ เพราะเป็นการนำไปจัดไว้กับสาระการเรียนรู้พื้นฐานที่มีมาตรฐานการเรียนรู้สอดคล้องกัน เหตุผลดังกล่าวเหมือนกับการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะที่ 1 ที่กล่าวมาแล้ว

วิธีที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรโดยนำสิ่งที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดและความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาจัดไว้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในรูปแบบของชุมนุม / ชมรม กลุ่มสนใจ ค่าย และโครงการ ทั้งนี้โดยมีการจัดทำหลักสูตร หรือสร้างเป็นชุดกิจกรรมสำหรับใช้ในกิจกรรมดังกล่าว เช่น หลักสูตรฝึกอบรมการรื้อหินและทำเครื่องประดับ หลักสูตรฝึกอบรมการนวดเท้าเพื่อสุขภาพ หลักสูตรฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์ หลักสูตรฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุข และหลักสูตรฝึกอบรมนักการตลาด สำหรับชุดกิจกรรมอาจจัดเป็นชุดกิจกรรมที่ใช้ในกลุ่มสนใจ ชุมนุม / ชมรม และค่าย เช่น ชุดกิจกรรมเพื่อใช้ในชุมนุมเพลงพื้นบ้าน “อีสาน” ชุดกิจกรรมค่ายวิทยาศาสตร์ และชุดกิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ เป็นต้น

การจัดทำหลักสูตร และชุดกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความสนใจความถนัดและความสามารถของผู้เรียนจะช่วยส่งเสริมเติมเต็มศักยภาพของผู้เรียน และสามารถนำพาผู้เรียนไปสู่ความเป็นเลิศได้ วิธีการจัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนในลักษณะนี้เป็นการตอบสนองต่อหลักการ และจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ นอกจากนี้ผู้เรียนยังเรียนด้วยความสุขเพราะเลือกเรียนด้วยความสมัครใจ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการฝึกอบรมตามแนวการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะที่ 3 นี้ จะจัดกิจกรรมตามแนวของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งมีจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย หลักการจัด กิจกรรมการจัดกลุ่มผู้เรียน การจัดเวลา การประเมินผลการจัดกิจกรรม และแนวการบริหาร จัดการกิจกรรมนักเรียนในลักษณะเดียวกัน

วิธีที่ 4 การพัฒนาหลักสูตรโดยนำสิ่งที่สอดคล้องกับผู้เรียน ชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไปจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติม ซึ่งในส่วนนี้ เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้แนะนำเกี่ยวกับการจัดทำสาระ การเรียนรู้เพิ่มเติมให้เข้มข้นในบางกลุ่มสาระการเรียนรู้ไว้แล้ว ว่าควรจะเพิ่มเติรรายวิชาใดบ้าง ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้น ๆ เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์สำหรับ การจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม ในส่วนที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ สถานศึกษา สามารถจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมได้ โดยใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม

ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์วิสัยทัศน์ และเป้าหมายของสถานศึกษา เพื่อกำหนดคุณภาพของ ผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาในทุกช่วงชั้น เพื่อกำหนดรายวิชา เพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับคุณภาพของผู้เรียนตามที่ได้กำหนดไว้ใน ขั้นที่ 1 ซึ่งตามคำแนะนำของหลักสูตรให้จัดทำรายวิชาเพิ่มเติมได้ ตั้งแต่ช่วงชั้นที่ 2 ช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4

ขั้นที่ 3 จัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม ตามขั้นตอนดังนี้

3.1 วิเคราะห์หรือพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมการกำหนด มาตรฐานการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม ทำได้โดยศึกษาวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่จะทำรายวิชาเพิ่มเติมควบคู่กันไป และพิจารณาว่ามาตรฐานการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ของวิชา เพิ่มเติมได้โดยต้องมีการปรับเปลี่ยนข้อความใด ๆ หรือไม่หรือจะใช้วิธีการกำหนดเพิ่มเติม ในลักษณะต่อเติมมาตรฐานเดิมให้มีลักษณะเข้มข้นโดยสอดคล้องกับวิชาเพิ่มเติม หรืออาจ จำเป็นต้องพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกันอย่างดียิ่งกับวิชาเพิ่มเติมที่จัดทำ

ขึ้น ทั้งนี้การพัฒนามาตรฐานทุกวิธีดังกล่าวข้างต้น ต้องคำนึงถึงคุณภาพของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ และต้องเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนด้วย

3.2 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค และเวลาเรียนของวิชาเพิ่มเติมการกำหนดในขั้นนี้ทำได้โดยนำมาตรฐานการเรียนรู้ของวิชาเพิ่มเติมที่กำหนดไว้มาวิเคราะห์เป็นพฤติกรรมด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และทักษะ (KAP) เพื่อนำมา กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค และสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคให้ สัมพันธ์กับเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร

3.3 เขียนคำอธิบายรายวิชา การเขียนคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมมีวิธีการเขียนโดยนำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคและสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค มาใช้เป็นแนวทางในการเขียนคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม ซึ่งมีรูปแบบการเขียนลักษณะเดียวกันกับการเขียนคำอธิบายรายวิชาพื้นฐาน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ความหมายการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการดำเนินงานเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งได้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542 : หน้า 124) ได้ให้ความหมายของการพัฒนา หลักสูตรระดับท้องถิ่นว่า หมายถึง การนำหลักสูตรแกนกลางทั้งเอกสารหลักสูตรและเอกสาร ประกอบหลักสูตร ที่พัฒนามาจากส่วนกลาง มาปรับหรือขยายหรือเพิ่มหรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้น ใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น

นิคม ชมพูลอง (2545 : หน้า 89) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การที่ท้องถิ่นปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม ปรับรายละเอียดของเนื้อหา พัฒนาสื่อการเรียนการสอน และการจัดทำรายละเอียดเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมและ สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น โดยสัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตร แม่บท

จากทฤษฎีของนักการศึกษาที่ได้กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การพัฒนาหลักสูตร จากหลักสูตรแม่บทเดิมมาพัฒนา ปรับเปลี่ยน เพิ่ม ขยาย รายละเอียดของเนื้อหา ปรับปรุงและจัดทำสื่อการเรียนการสอน หรือจัดทำรายละเอียดเนื้อหาวิชา ขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นนั้น

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542, หน้า 19) กล่าวถึง กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานก่อนตัดสินใจพัฒนางานใด ๆ ควรมี การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานให้เกิดความถูกต้องเหมาะสม คำนึงกับการดำเนินการ การประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน
2. การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นบางอย่าง จำเป็นต้องทำงานเป็นคณะ จึงจำเป็นต้องประชุมร่วมกัน และเป็นการเตรียมความพร้อมในการติดต่อประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง
3. กำหนดวันเวลาในการปฏิบัติงาน
4. ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อพิจารณาตัดสินใจจากข้อมูลพื้นฐาน แล้วให้เริ่มดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้
5. การทดลองใช้ครั้งที่ 1 ให้นำสิ่งที่พัฒนาแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลอง โดยมีเครื่องมือที่เหมาะสมในการตรวจสอบ แล้วนำมาสรุปผลหาข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข
6. การปรับปรุงแก้ไข นำผลสรุปที่ได้พัฒนาขึ้นมานั้นไปทดลองใช้ซ้ำครั้งที่ 2 วิธี การเดียวกันกับข้อที่ 4 - 5 เมื่อผลงานเป็นที่น่าพอใจแล้วจึงนำเผยแพร่

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545, หน้า 33-37) หลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีคุณภาพนั้น ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำเป็นต้องศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ทุกขั้นตอน ซึ่งมีกระบวนการดังต่อไปนี้

1. การสำรวจสภาพปัญหาชุมชน เป็นการศึกษาข้อมูลความเป็นอยู่ของชุมชนและผู้เรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างแท้จริง ผู้สำรวจสภาพปัญหาชุมชน คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรและผู้เรียน ข้อมูลสภาพปัญหาชุมชนได้มาด้วยวิธีการต่าง ๆ

2. การวิเคราะห์สภาพปัญหาและกำหนดความต้องการ การวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนเป็นกระบวนการในการนำข้อมูลจากการสำรวจมาจัดกลุ่มเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา และกำหนดความต้องการจากสภาพปัญหา เพื่อนำไปสู่การจัดทำผังหลักสูตรท้องถิ่น ที่สนองความต้องการชุมชนหรือผู้เรียนอย่างแท้จริง ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนและความต้องการของผู้เรียน ได้นำวิธีการ New Participatory Technique (NP) มาใช้

3. การจัดทำผังหลักสูตร ผังหลักสูตร หมายถึง กรอบความคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย หัวข้อเรื่อง หรือหัวข้อเนื้อหาหลัก และหัวเรื่องย่อยที่ปรับมาจากความต้องการและการวิเคราะห์ปัญหา จากการสำรวจจากชุมชน หลังจากที่กำหนดความต้องการได้แล้วให้นำหัวข้อความต้องการมาจัดทำผังหลักสูตรท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางด้วย

4. การเขียนแผนการสอน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ผู้เรียนจะรู้อะไร อยากถามอะไรและสามารถทำอะไรได้แทนที่ผู้จัดกิจกรรมการศึกษา (ครู) คิดว่าตนเองชอบอะไร ต้องการสอนอะไร ต้องการให้ผู้เรียนเป็นอะไร ดังนั้นครูจึงต้องร่วมกับผู้เรียนในการเขียนแผนการสอน

5. การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น ครูและผู้เรียนร่วมกันกำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกัน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดวิธีของทฤษฎีเชิงระบบ โดยให้ความสำคัญในการเรียงลำดับกระบวนการหาความรู้ กระบวนการนำความรู้ที่ได้รับไปปรับประยุกต์ใช้ และกระบวนการแสดงผลของความรู้ หรือสามารถประยุกต์ใช้กับชีวิต

6. การประเมินผล เป็นการประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้เรียนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยดูจากผลของการนำความรู้ไปปฏิบัติหรือขยายความรู้โดยวิธีต่าง ๆ

นิคม ชมภูหลง (2545. หน้า 111) ได้กล่าวถึง กระบวนการและขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรไว้ 20 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย จำนวนประมาณ 5 - 7 คน อาจประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้แทนคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นคณะกรรมการและที่ปรึกษาการพัฒนาหลักสูตร

2. ศึกษาหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางให้เข้าใจในหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของรายวิชาที่จะพัฒนา และศึกษาข้อบกพร่องของหลักสูตรแม่บท ในส่วนที่ไม่เอื้อ หรือไม่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น

3. สืบหาข้อมูลทั่วไปของท้องถิ่น เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์หรือภูมิปัญญาในท้องถิ่น ศักยภาพของโรงเรียน และความต้องการของประชาชน ในท้องถิ่น แล้วรวบรวมเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

4. ศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น จากผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน โดยการสัมภาษณ์หรือใช้แบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์ เพื่อตัดสินใจเลือกเรื่องที่จะพัฒนา

5. กำหนดเรื่อง / กลุ่มประสบการณ์ / วิชา / ระดับชั้น ที่จะพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น และศึกษาข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับเรื่องที่จะพัฒนาโดยละเอียดจากภูมิปัญญาชาวบ้านหรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. กำหนดรูปแบบหรือลักษณะการพัฒนาหลักสูตรว่าจะใช้รูปแบบใดใน 5 ลักษณะ คือ

- 6.1 ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม
- 6.2 ปรับรายละเอียดของเนื้อหา
- 6.3 ปรับปรุงและ / หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม
- 6.4 จัดทำสื่อการเรียนขึ้นมาใหม่
- 6.5 จัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม

7. เขียนหลักสูตรฉบับร่างซึ่ง ประกอบด้วย คำชี้แจง เหตุผลความจำเป็นในการพัฒนา หลักสูตร หลักการของหลักสูตร จุดประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหา อัตราเวลาเรียน แนวทางจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล คำอธิบาย รายวิชา ตารางวิเคราะห์หลักสูตร จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม และรายละเอียดของเนื้อหาของแต่ละหน่วยโดยละเอียด พร้อมภาพประกอบทุกขั้นตอน และบรรณานุกรม ซึ่งจะต้องปรึกษากับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องที่จะพัฒนาอย่างจริงจัง แล้วจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม

8. สร้างแบบประเมินหลักสูตรฉบับร่าง ซึ่งประกอบด้วยข้อช่วยในการประเมิน คือ จุดมุ่งหมายโครงสร้างเนื้อหา อัตราเวลาเรียน สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน กิจกรรม การเรียนการสอน และการวัดประเมินผล

9. ประเมินหลักสูตรฉบับร่าง นำหลักสูตรฉบับร่างพร้อมแบบประเมินหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรด้านเนื้อหา ด้านการวัดผลประเมินผล รวมทั้งผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น ประเมินพร้อมทั้งคำแนะนำต่าง ๆ

10. ปรับปรุงหลักสูตรตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม

11. จัดทำแผนการสอน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์หลักสูตร จากคำอธิบายรายวิชาของเรื่องที่จะพัฒนา แล้วจัดทำกำหนดการสอน แผนการสอน ใบความรู้ ใบงาน สื่อประกอบการเรียนการสอน แบบวัดพฤติกรรมระหว่างเรียน และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

12. สร้างแบบประเมินแผนการสอน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญที่จะต้องประเมิน คือ สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน แบบวัดผลประเมินผลและความสอดคล้อง

13. ประเมินแผนการสอน หลักสูตรที่ปรับปรุงแล้ว และแผนการสอนไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน

14. ปรับปรุงแผนการสอนตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

15. ทดลองใช้หลักสูตรและแผนการสอนกับนักเรียนกลุ่มเล็ก เพื่อหาข้อบกพร่องแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้กับกลุ่มใหญ่ โดยสอนเองหรือให้คนอื่นสอนแทน จะต้องจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรโดยระบุขั้นตอนต่าง ๆ อย่างละเอียดให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ รวมทั้งการเชิญวิทยากร ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องมีการวางแผนการเชิญให้เรียบร้อย

16. สร้างแบบประเมินผลการใช้หลักสูตรทั้งระบบ โดยประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการและด้านผลผลิต

17. ประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน

18. ปรับปรุงหลักสูตร แผนการสอน สื่อและเครื่องมือวัดผลประเมินผลให้สมบูรณ์และมีคุณภาพ

19. เผยแพร่หลักสูตร ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบทั้งระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา และกรมที่สังกัด

20. รายงานผลการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาสำหรับการประเมินคุณภาพภายในและภายนอก ตามมาตรา 47 ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หรือเพื่อส่งเป็นงานทางวิชาการของกำหนดตำแหน่งให้สูงขึ้น

หมายเหตุ โรงเรียนสามารถกำหนดจุดประสงค์เพิ่มเติมในสมุดประจำชั้น (ป.02 - 2) ซึ่งเปิดช่องว่างไว้กลุ่มประสบการณ์จะไม่เกิน 3 จุดประสงค์

จากทรรศนะของนักการศึกษาหลายท่านที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นกระบวนการดำเนินงานที่สำคัญหลายขั้นตอนซึ่งกระบวนการของนักการศึกษาข้างต้นมีกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งสรุปกระบวนการดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การสร้างหลักสูตรฉบับร่าง
3. ตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่าง
4. การนำหลักสูตรไปทดลองใช้
5. การประเมินผลการนำหลักสูตรไปทดลองใช้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2537 : หน้า 45) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถของบุคคลในอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนในชุมชน

รุ่ง แก้วแดง (2541 : หน้า 204-205) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไทยว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง “องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหา และพัฒนาชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย”

ภูมิปัญญาไทยได้ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น สร้างศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิแก่คนไทย ทำให้บรรพบุรุษของเราได้ดำรงชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินนี้มาสงบสุขเป็นเวลายาวนานแม้ว่าภูมิปัญญาส่วนหนึ่งจะหายไป แต่ยังมีบางส่วนหลงเหลือเป็นมรดกอันล้ำค่าอยู่คู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด ภูมิปัญญาไทยแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ ภูมิปัญญาชาติ หรือ ภูมิปัญญาไทย กับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ วิธีการ แนวคิดของชาวบ้านที่ได้จากประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเอง หรือได้รับมาจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมมาเป็นเวลายาวนาน เพื่อให้ในการแก้ปัญหาให้สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้อย่างมั่นคงและปลอดภัยในสังคม

ความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น อันจะส่งผลถึงการพัฒนาประเทศชาติโดยรวม มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2534 : หน้า 88 - 89) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นความเจริญของงามของชุมชน การพัฒนาเป็นการกระทำให้ดีขึ้น เจริญของงามขึ้น ดังนั้นการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมกับการพัฒนาจึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้วฟื้นฟู ประยุกต์ แล้วสร้างเสริมสิ่งใหม่บนรากฐานเท่าที่ค้นพบนั้น ซึ่งภูมิปัญญาเป็นรากฐานของการพัฒนา

กล้า สมตระกูล (2536 : หน้า 67) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า ในอดีตและปัจจุบันการถ่ายทอดความรู้ในระบบโรงเรียน ยังจัดการเรียนการสอนโดยครูหรือนักวิชาการที่ศึกษาภาคทฤษฎีมามาก แต่บางครั้งพบว่าครูหรือนักวิชาการดังกล่าวมีประสบการณ์ในภาคปฏิบัติไม่มากนัก ประสบความล้มเหลวในการสอน แต่ในขณะที่ผู้มีประสบการณ์ลึกเฉพาะเรื่อง สามารถถ่ายทอดและนำความรู้ไปปฏิบัติได้ผลดี เช่น ผู้เลี้ยงหมู เลี้ยงปลาตก ปลุกผัก ทอผ้า จักสาน บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าว เรียกว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” นอกจากนี้การให้วิทยากรชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวบ้านเป็นความเหมาะสมมากที่สุดประการหนึ่ง เนื่องจากเป็นผู้ที่มีผลงานที่สำเร็จออกมาเป็นรูปธรรมจนเป็นที่ยอมรับ และเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในปัญหาภาษาพูด วัฒนธรรมตลอดจนสภาพแวดล้อมของชาวบ้านด้วยกันเป็นอย่างดี ทำให้มีช่องว่างของการสื่อสารน้อยมาก และยังเป็นการพึ่งตนเองของชาวบ้าน

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2536 : หน้า 3) กล่าวว่า “ชาติหรือชุมชนที่ดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนมาได้ ย่อมต้องมีภูมิปัญญาแห่งชาติ (National Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) อันผ่านการสังเกต ทดลองใช้ คัดเลือกและถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมสืบต่อมา การพัฒนาใด ๆ จึงต้องคำนึงถึงภูมิปัญญาแห่งชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือไม่การพัฒนาอันอาจทำให้เสียสมดุลในชีวิตและสังคม”

ประเวศ วะสี และคณะ (2536 : หน้า 21) กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า “ชนเหล่าใดที่ดำรงความเป็นกลุ่มหรือชนชาติหรือประเทศมาเป็นเวลานานต้องมีภูมิปัญญาของกลุ่มหรือชนชาติหรือประเทศ อันอาจเรียกรวม ๆ กันว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) คนปัญญาอ่อนดำรงชีวิตด้วยตนเองไม่ได้ฉันใด สังคมที่ไม่มีปัญญา ก็ไม่สามารถอยู่รอดได้ด้วยตนเองฉะนั้น สังคมที่อยู่ได้ด้วยตนเองเป็นเวลานานจะต้องมีภูมิปัญญาของตนเอง”

วิชัย ตันศิริ (2536.หน้า 5) อธิบายไว้ว่า มนุษย์จัดระบบการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมโดยวิธีการต่าง ๆ กัน ด้วยสติปัญญาอันล้ำเลิศของมนุษย์ สังคมในยุคต่าง ๆ ได้สร้างขนบธรรมเนียมประเพณี แนวประพฤติปฏิบัติ วิถีชีวิต และทักษะของการหาเลี้ยงชีพตลอดจนความเชื่อถือทางศาสนา เพื่อสั่งสอนเยาวชน เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของแต่ละสังคม กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมสมัยก่อนจึงแทรกซึมอยู่กับวิถีชีวิตประจำวัน และสอดแทรกอย่างจงใจในพิธีการต่าง ๆ เช่น พิธีการโกนจุก พิธีการสมรส พิธีการบรรพชา พิธีสงกรานต์ พิธีกรรมทางศาสนาและพิธีงานศพ จะเห็นได้ว่าในพิธีการเหล่านี้จะมีบทเรียนหรือสาส์นทางวัฒนธรรมแนะแนว ประพฤติปฏิบัติที่ผู้ใหญ่ตั้งใจจะสั่งสอนผู้น้อย สอดแทรกอยู่อย่างแยบคายและเป็นพลังจิตใจที่หลอมรวมผู้คนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

อนุก นาคะบุตร (2536 : หน้า 82 - 83) กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีต่อการพัฒนาท้องถิ่นว่า การพัฒนาท้องถิ่นที่อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ประกอบจะมีลักษณะดังนี้

1. มีความรู้และภูมิปัญญาชาวบ้านที่เื้อออำนาจ ชี้นำและเป็นทางเลือกที่เหมาะสมต่อสถานะท้องถิ่นและเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามากระทบ

2. ความรู้ ภูมิปัญญา และระบบคุณค่าต่าง ๆ ได้รับการประยุกต์ (Reproduction) และสืบสานอย่างต่อเนื่อง โดยสมาชิกของชุมชนโดยกระบวนการเรียนรู้หลายรูปแบบลักษณะผ่านทางประเพณี พิธีกรรม ตัวบุคคลและการปฏิบัติซ้ำ มีการเลือกสรรและผสมผสานกับความรู้ที่เข้ามาจากภายนอก ผู้นำปัญญาชนชาวบ้าน นักเทคนิคพื้นบ้าน เครือข่ายของกลุ่มบุคคลและองค์กรชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ คือ สถาบันสำคัญของกระบวนการปฏิบัติ ปฏิบัติ ปฏิเวซซึ่งมีบทบาทในการพัฒนา การพิทักษ์ปกป้องชุมชนและการขยายแนวรวาในการพัฒนาชุมชน

สามารถ จันทรสุรีย์ (2541) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย เป็นลักษณะความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านเอง ทำให้สังคมชาวบ้านเป็นปึกแผ่นมั่นคง ไม่แตกสลาย การเข้าใจถึงภูมิปัญญาชาวบ้านจะทำให้เข้าใจวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชาวบ้าน และเข้าใจภาพรวมวัฒนธรรมของชาติได้

นิคม ชมพูลง (2545. หน้า 12) กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นสรุปได้ดังนี้

1. ทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้าน หรือในส่วนตัวของชาวบ้านเองและสามารถปรับประยุกต์ธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
2. ทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ในการลดการพึ่งพาตนเองจากสังคมภายนอก
3. ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน และช่วยปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย
4. ใช้ในการกำหนดแนวทางการทำงานของกลุ่มบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน
5. ทำให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่น รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่

จากทัศนะของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นชีวิตและประสบการณ์ที่ชาวบ้านสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากบรรพบุรุษยังชนรุ่นหลัง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีความเชื่อมโยงทุกสิ่งทุกอย่างเข้าด้วยกันระหว่างชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้น ภูมิปัญญาชาวบ้านยังมีความสำคัญต่อประเทศชาติด้วย เพราะสังคมหรือชุมชนหรือประเทศชาติถ้าไม่มีภูมิปัญญาก็ไม่สามารถที่จะอยู่รอดได้ด้วยตนเอง ในการที่จะพัฒนาควรคำนึงถึงความรู้ ความสามารถของชาวบ้านด้วย จึงจะทำให้การพัฒนาสอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ

เจตคติ

ความหมายของเจตคติ

คำว่า เจตคติหรือทัศนคตินั้น เป็นคำที่มาจากภาษาอังกฤษว่า "Attitudes" ดังนั้น เจตคติหรือทัศนคติ จึงเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า เจตคติ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้มากมายดังนี้

จรินทร์ ศรีสุวรรณ (2534. หน้า 13) ได้สรุปว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึก ท่าที ความคิดเห็น หรือแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมของบุคคลต่อบุคคล สถานการณ์ สิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจเป็นไปในทางบวก คิด ชอบ เห็นด้วย พอใจ สนับสนุน เป็นต้น และเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดนั้นสามารถสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้

ลักขณา สริวัฒน์ (2544. หน้า 69) ได้ให้ความหมายของเจตคติว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็น หรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะเห็นว่าความรู้สึกเป็นองค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความคิดเห็นเป็นองค์ประกอบทางด้านปัญญา และท่าทีเป็นองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม

ซิมบาร์โด อับบีเซน และมาลแอช (Zimbardo Ebbesen & Maslach) (อ้างในลักขณา สริวัฒน์ (2544. หน้า 69) ได้สรุปว่า เจตคติ หมายถึง ความพึงพอใจความชอบและไม่ชอบที่บุคคลมีต่อคนอื่น กลุ่มสังคม สถานการณ์ วัตถุ หรือแนวคิด ถ้ามีสถานการณ์เกิดขึ้นบุคคลเพียงแต่มีความรู้สึกต่อสิ่งนั้นโดยไม่ต้องร่วมมือก็ได้เชื่อว่ามีเจตคติต่อสิ่งนั้น

สรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกหรือความคิดเห็นของบุคคลที่จะมีปฏิกิริยาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งตามประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ได้รับมาของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งจะแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ เจตคติในทางบวกหรือการยอมรับ เป็นเจตคติที่แสดงออกมาในลักษณะที่ชอบ พอใจ ถูกใจ เห็นด้วย หรือเห็นว่ามีประโยชน์ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า เจตคติที่ดี เจตคติในทางลบหรือการปฏิเสธ เป็นเจตคติที่แสดงออกมาในลักษณะที่ไม่ชอบ ไม่พอใจ ไม่ถูกใจ ไม่เห็นด้วย หรือเห็นว่าไม่มีประโยชน์ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า เจตคติที่ไม่ดี

องค์ประกอบของเจตคติ

ลัวัน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 59 - 60) กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง จำนวนเท่าไร นักจิตวิทยามีความเชื่อแตกต่างกัน และยังไม่มีบทสรุปแน่นอน เพราะแต่ละคนแต่ละกลุ่มพยายามศึกษาค้นคว้าไปเรื่อย ๆ ปัจจุบันมีแนวความคิดเห็นแตกต่างกันอยู่ 3 กลุ่ม

1. เจตคติมีองค์ประกอบเดียว ตามความคิดเห็นหรือแนวความคิดนี้พิจารณาได้จากนิยามเจตคตินั้นเอง กลุ่มนี้จะมีเจตคติจากการประเมินเป้าของเจตคติรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ นักจิตวิทยากลุ่มนี้ ได้แก่ แอลพอร์ต

2. เจตคติมีสององค์ประกอบ ตามความคิดนี้มองเจตคติประกอบด้วย องค์ประกอบด้านสติปัญญา และด้านความรู้สึก นักจิตวิทยาที่สนับสนุนการแบ่งเจตคติเป็น 2 องค์ประกอบ ได้แก่ แคทซ์

3. เจตคติมี 3 องค์ประกอบ แนวความคิดนี้เชื่อว่าเจตคติมี 3 องค์ประกอบหรือ 3 ส่วน ได้แก่

3.1 ด้านสติปัญญา ประกอบไปด้วย ความรู้ ความคิด และความเชื่อที่ผู้นั้นมีต่อเป้าเจตคติ

3.2 ด้านความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกหรืออารมณ์ของคนใดคนหนึ่งที่มีต่อเป้าเจตคติแล้วสามารถแสดงความรู้สึกโดยการประเมินสิ่งนั้นว่าดีหรือไม่ดี

3.3 ด้านพฤติกรรม เป็นด้านแนวโน้มของการจะกระทำหรือจะแสดงพฤติกรรม เจตคติเป็นพฤติกรรมซ่อนเร้น ในขั้นนี้เป็นการแสดงแนวโน้มของการกระทำต่อเป้าเจตคติเท่านั้น ยังไม่แสดงออกจริง

จากองค์ประกอบของเจตคติสรุปได้ว่า เจตคติมีองค์ประกอบสามประการที่สัมพันธ์กัน ถ้าบุคคลใดมีความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อก็จะแสดงออกโดยการปฏิบัติในทิศทางที่สอดคล้องกับความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้น ซึ่งความสัมพันธ์นั้นคือ ความรู้ ความรู้สึก และการกระทำ

กระบวนการเปลี่ยนเจตคติ

จิราวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์วัฒน์ (2538, หน้า 344 - 346) ได้กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ เรียกว่า กระบวนการยอมรับ 5 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นรับรู้ (Awareness Stage) คือ การที่บุคคลได้รับรู้แนวคิดใหม่ ๆ แต่ยังไม่มีความรู้สึกซึ่งเกี่ยวกับรายละเอียด จะกระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับ

เรื่องราวใหม่ ๆ จะเน้นการรับรู้ที่ตรงกับปัญหาหรือความสนใจของผู้รับ ย่อมจะกระตุ้นให้เกิดความสนใจได้ง่ายกว่าการรับรู้ในเรื่องทั่วไป

2. **ขั้นความสนใจ (Interest Stage)** ในขั้นนี้ผู้รับจะเกิดความสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวใหม่ ๆ จะเป็นการแสวงหาความรู้อย่างมีจุดมุ่งหมาย ความสนใจศึกษาหาความรู้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสมองและจิตลักษณะบางประการ เช่น ความทันสมัย และปทัสถานของสังคม การสื่อสารที่ดี และการเปิดโอกาสให้สิ่งแปลกใหม่เข้าสู่สังคม

3. **ขั้นประเมิน (Evaluation Stage)** ผู้รับจะประเมินแนวความคิดใหม่ให้เข้ากับสถานการณ์ของตน เป็นการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อนวัตกรรม ถ้าเห็นว่าแนวความคิดใหม่มีคุณค่าหรือมีประโยชน์ก็จะทดลองลงมือทำดู สิ่งสำคัญที่จะเกิดขึ้นในขั้นนี้ คือ ความรู้สึกหรือเจตคติต่อความรู้ใหม่

4. **ขั้นทดลอง (Trial Stage)** เป็นขั้นที่ลงมือทำดูเป็นบางส่วนเพื่อย้ำความแน่ใจ ในขั้นนี้ความรู้เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะเป็นขั้นทดลองและกระบวนการคัดเลือก หากเห็นว่าดีก็จะเลือกปฏิบัติ หากเห็นว่าไม่ดีก็สิ้นสุดในขั้นนี้

5. **ขั้นยอมรับ (Adoption)** เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการยอมรับ บุคคลยอมรับความรู้ใหม่ไปใช้เต็มที่ ไม่ใช่ยอมรับเพียงเล็กน้อย ขั้นนี้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมหรือการแสดงออก

จากลักษณะหรือองค์ประกอบของเจตคติ ตลอดจนการเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า เจตคติ เป็นสิ่งที่สามารถปลูกฝังและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการได้ โดยอาศัยเทคนิควิธีการอันเหมาะสม เช่น การใช้แรงจูงใจ การให้บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ เป็นต้น

เกษตรอินทรีย์

ความหมาย ความสำคัญของเกษตรอินทรีย์

เกษตรอินทรีย์ คือ ระบบการผลิตที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม รักษาสมดุลของธรรมชาติ และความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต โดยมีระบบการจัดการคล้ายคลึงกับธรรมชาติและหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและฮอร์โมนต่าง ๆ ซึ่งจะเน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด น้ำสกัดชีวภาพ ปุ๋ยชีวภาพ และของเหลือที่สลายได้ในการปรับปรุงบำรุงส่วนต่าง ๆ ของพืชให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้ต้นพืชมีความแข็งแรง

สามารถต้านทานโรคและแมลงได้เอง ซึ่งผลผลิตที่ได้จะปลอดภัยจากสารพิษตกค้างทำให้ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคและไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม

เกษตรอินทรีย์เป็นการทำการเกษตรแบบองค์รวม ซึ่งแตกต่างจากเกษตรแผนใหม่ที่มุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตชนิดใดชนิดหนึ่งสูงสุด โดยการพัฒนาวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้ธาตุอาหารพืชและกำจัดสิ่งมีชีวิตที่อาจมีผลในการทำให้พืชที่ปลูกมีผลผลิตลดลง ดังนั้นการเลือกวิธีการในการผลิตจะมุ่งเฉพาะประสิทธิภาพของพืชที่ปลูก โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรการเกษตร สำหรับเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นการเกษตรแบบองค์รวมจะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การรักษาแหล่งน้ำให้สะอาด และการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ (วิฑูรย์ ปัญญากุล. 2546 หน้า 13)

วิธีการของเกษตรอินทรีย์

1. การไม่ใช้สารเคมีใด ๆ ทั้งสิ้น เช่น ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ และยาปราบศัตรูพืช
2. มีการไถพรวนระยะเริ่มแรก และลดการไถพรวนเมื่อปลูกไปนาน ๆ เพื่อรักษาสภาพ

โครงสร้างของดิน

3. มีการเปลี่ยนโครงสร้างของดินตามธรรมชาติ คือ มีการคลุมดินด้วยใบไม้แห้ง หญ้าแห้ง ฟางแห้ง วัสดุอื่น ๆ ที่หาได้ในท้องถิ่น เพื่อรักษาความชื้นของดิน
4. มีการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด และน้ำสกัดชีวภาพ
5. มีการเติมจุลินทรีย์ท้องถิ่นที่มีประโยชน์
6. มีการเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วย เช่น เทคนิคการปลูก การดูแลเอาใจใส่ การขยายพันธุ์พืช การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ การให้น้ำ ตลอดจนการเก็บเกี่ยว
7. มีการปลูกอย่างต่อเนื่อง ไม่ปล่อยที่ดินให้ว่างเปล่า แห่งแล้งทำให้โครงสร้างของดินเสีย จุลินทรีย์จะตาย อย่างน้อยให้ปลูกพืชคลุมดินชนิดใดก็ได้
8. มีการป้องกันศัตรูพืช โดยใช้สารสกัดธรรมชาติ เช่น สะเดา ข่า ตะไคร้ ยาสูบ โລ้ตั้น และพืชสมุนไพรอื่น ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

ดังนั้น วิธีการเกษตรอินทรีย์ จึงมิใช่เกษตรกรรมที่ปล่อยให้ไปตามธรรมชาติกำหนด เกษตรกรต้องมีความมานะพยายาม ขยัน เอาใจใส่ อดทน ประหยัด ส่งเสริมการเกษตรผสมผสานและไร่นาสวนผสม (ธงชัย สังข์น้อย.2546. หน้า 9)

ประโยชน์

1. อนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้สมบูรณ์ สิ่งมีชีวิตที่ถูกทำลายไปโดยสารเคมีกลับคืนมา ทำให้ประชาชนมีอาหารที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา กบ
2. ผลผลิตที่ได้จากการเกษตรอินทรีย์มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค ประชาชนมีสุขภาพดีขึ้น การป่วยไข้และเสียชีวิตลดลง
3. ลดต้นทุนการผลิต ทำให้เกษตรกรได้กำไรมากขึ้น เกษตรกรที่ยากจนสามารถปลดหนี้สินให้ลดลงไปได้
4. ผลผลิตที่ขายได้ราคาสูงกว่าผลผลิตจากการผลิตโดยใช้สารเคมี
5. ประเทศไทยสามารถลดการนำเข้าปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช
6. สร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนไทยในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ
7. แก้ไขปัญหาการส่งออกสินค้าการเกษตรที่มีสารเคมีที่เป็นพิษปนเปื้อน (เอียด ดีพูนและคณะ.2548. หน้า 11)

ประวัติความเป็นมาของเกษตรอินทรีย์

การเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยเป็นการผสมผสานของกระแสสามกระแสหลักของสังคม กระแสที่หนึ่ง คือ ความตื่นตัวในการหาทางเลือกใหม่ทางการเกษตร เพื่อหลีกเลี่ยงจากการเกษตรเคมี โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และผู้นำเกษตรกรต่างๆ ที่พยายามนำเสนอแนวทางการเกษตรใหม่ โดยเรียกชื่อที่ต่างกัน เช่น เกษตรธรรมชาติ เกษตรปลอดสารพิษ เกษตรอินทรีย์ วนเกษตร ฯลฯ

เครือข่ายเกษตรทางเลือกก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2533 โดยการรวมตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำเกษตรกรที่มีความสนใจแสวงหาทางเลือกใหม่ให้กับทิศทางการพัฒนาเกษตรในประเทศไทย ในระยะแรกของการก่อตั้งเครือข่ายเกษตรทางเลือก กิจกรรมหลักของเครือข่ายมุ่งเน้นที่การสร้างกระบวนการศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำเกษตรกร เพื่อค้นหาจุดร่วมของแนวทางการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนสำหรับประเทศไทย ราวปลายปี พ.ศ.2535 เครือข่ายเกษตรทางเลือกได้จัดการประชุมใหญ่สมัชชาเกษตรกรรมทางเลือกขึ้น และได้ทำการวิเคราะห์สรุปบทเรียนและประสบการณ์ในการทำงานส่งเสริมระบบเกษตรยั่งยืนพร้อม ๆ กันกับที่ได้ประกาศแนวทางเกษตรอินทรีย์ว่าเป็นแนวทางเกษตรทางเลือกที่สำคัญแนวทางหนึ่งในประเทศไทย คำประกาศของสมัชชาเกษตรกรรมทางเลือกนี้อาจถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นอย่างเป็นทางการของขบวนการการเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย

กระแสที่สอง คือ ความตื่นตัวด้านสุขภาพของผู้บริโภคที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสุขภาพมาเป็นแนวคิดเรื่องสุขภาพองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับกิจวัตรประจำวันในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ ความตื่นตัวเรื่องอาหารสุขภาพนี้เองที่ทำให้ผู้บริโภคหันมาให้ความสนใจกับการเลือกซื้อหาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ซึ่งถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยมากที่สุด กระแสความตื่นตัวของผู้บริโภคทำให้หลายหน่วยงานหันมาให้ความสนใจพัฒนาระบบการตลาดผลผลิตเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง จนกระทั่งมีการตั้งหน่วยงานสำหรับการจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ เช่น ศูนย์อิมบูญ - เชียงใหม่ ศูนย์ผลิตภัณฑ์สุขภาพ - สงขลา เป็นต้น ในช่วงเวลาเดียวกัน กรีนเนท ก็ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ.2536 เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยงานระดับประเทศในการกระจายผลผลิตเกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์ธรรมชาติที่ผลิตโดยเกษตรกรรายย่อยให้กับผู้บริโภคในเมือง ภายใต้แนวคิดเรื่อง "ตลาดทางเลือก"

ส่วนกระแสที่สาม คือ ความตื่นตัวของสิ่งแวดล้อมที่เริ่มต้นจากความพยายามอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และต่อมาได้ขยายตัวสู่ความสนใจในเรื่องผลกระทบของเกษตรเคมีที่มีต่อการใช้ที่ดิน ความหลากหลายทางชีวภาพ และมลพิษสารเคมี ซึ่งผู้นำของกระแสนี้คือ องค์การพัฒนาเอกชนที่ทำงานในเรื่องสิ่งแวดล้อม นักวิชาการ และสื่อมวลชน

การบรรจบพบกันของกระแสทั้งสามนี้เองที่ทำให้เกษตรอินทรีย์ได้เริ่มก่อตัวขึ้นในสังคมไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 เป็นต้นมา (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2546 หน้า 92)

ความรู้เรื่องปุ๋ยอินทรีย์

ปุ๋ยอินทรีย์ คือ ปุ๋ยที่ได้มาจากสิ่งมีชีวิตซึ่งเป็นพืช สัตว์ และจุลินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทสำคัญ ได้แก่ น้ำสกัดชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพ

น้ำสกัดชีวภาพ คือ น้ำที่ได้จากการหมักคองพืชผัก ผลไม้ เปลือกผลไม้ต่าง ๆ กับกากน้ำตาล น้ำที่ได้จะประกอบด้วยจุลินทรีย์และสารอินทรีย์ ซึ่งมีประโยชน์ในการบำรุงต้น ราก ใบ ดอก ผล เป็นต้น

ปุ๋ยหมัก ได้มาจากการนำเอาเศษพืช เช่น ฟางข้าว ชังข้าวโพด ต้นถั่ว หญ้าแห้ง ผักตบชวา หรือของเหลือทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจนขยะมูลฝอยตามบ้านเรือนมาหมักร่วมกับมูลสัตว์ เมื่อหมักโดยใช้ระยะเวลาหนึ่งแล้ว เศษพืชจะเปลี่ยนสภาพจากของเดิมเป็นผงเปื่อยยุ่ยสีน้ำตาลปนดำ สามารถนำไปใส่ในไร่นาหรือพืชสวน เช่น ไม้ผล พืชผัก หรือ

ไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งมีประโยชน์ในการช่วยปรับปรุงดิน โดยจะเพิ่มอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารพืชในดินให้มีความอุดมสมบูรณ์

ปุ๋ยคอก คือ ปุ๋ยที่ได้จากมูลสัตว์ต่าง ๆ ทั้งสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่า แต่ไม่รวมถึงอุจจาระมนุษย์ ซึ่งมีประโยชน์ในการช่วยปรับปรุงดินโดยจะเพิ่มอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารพืชทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์เช่นเดียวกับปุ๋ยหมัก

ปุ๋ยพืชสด เป็นปุ๋ยที่ได้จากการปลูกพืชตระกูลถั่วแล้วไถกลบ ซึ่งมีประโยชน์ในการช่วยควบคุมวัชพืชและเป็นการคลุมดินเพื่อลดความเสี่ยงจากการที่หน้าดินถูกกัดเซาะด้วยลมและน้ำ

ปุ๋ยชีวภาพ เป็นปุ๋ยที่ใช้จุลินทรีย์เป็นหลักในการสร้างธาตุอาหารให้กับพืช ซึ่งมีประโยชน์ในการช่วยสร้างธาตุอาหารให้กับพืช (วิฑูรย์ ปัญญากุล. 2546 หน้า 46)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

อังกุล สมคะเนย์ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาหลักสูตรที่โรงเรียนดำเนินการอยู่ในลักษณะของการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม เรื่องที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ในท้องถิ่นด้วยวิธีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างเทคนิคมาช่วยในการพัฒนาหลักสูตรที่พบคือไม่ได้รับการสนับสนุนในด้านนโยบายเพียงพอ ตลอดจนผู้บริหารและครูผู้สอนไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ทองสุข วันแสน (2537) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอาชีพการทอผ้าไหมมัดหมี่สำหรับประชาชนในชนบท โดยใช้ขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนาหลักสูตร
2. สร้างและพัฒนาโครงร่างหลักสูตร
3. ประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้
4. การปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้
5. ทดลองใช้หลักสูตรและการประเมินหลักสูตรจากข้อมูลในสถานการณ์จริง

จากการรายงานการวิจัยของกรมวิชาการ (2542) พบว่า โรงเรียนจะจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น การนำผู้รู้ในท้องถิ่นมาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้บริหารเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนกระตุ้นสนับสนุนให้ครูผู้สอน นำความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นมาสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนชุมชนเห็นด้วยกับการที่หลักสูตรแม่บทเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาและเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการจัดการศึกษาให้กับเยาวชน

วิรัตน์ พัฒนสาร (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ แผนงานเกษตร เรื่องการเลี้ยงกบนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะในการปฏิบัติงานการเลี้ยงกบนาสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 80 และนักเรียนยังสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีความรับผิดชอบ กระตือรือร้น ร่วมมือการแก้ปัญหา ตั้งใจปฏิบัติงานและมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

บัณฑิต ไชยวงศ์ (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง เมี่ยง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปางมะกาด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า

1. แผนการสอนเรื่องเมี่ยง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เหมาะสมสำหรับชุมชนโรงเรียนบ้านปางมะกาด จำนวน 10 แผนการสอน โดยใช้เวลาในการสอน 42 คาบ หรือ 16 ชั่วโมง

2. นักเรียนมีผลการเรียนในด้านความรู้ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติงาน มีค่าคะแนนอยู่ที่ร้อยละ 76.20 ซึ่งอยู่ในระดับดี

3. ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรที่สร้างขึ้น สรุปได้ดังนี้

3.1 นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนว่า เนื้อหาความรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ กิจกรรมการเรียนการสอนมีความหลากหลายและสนุกสนาน สื่อการเรียนที่พัฒนาขึ้นช่วยให้เข้าใจบทเรียน และยังได้รับความรู้จากผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตร การวัดผลประเมินผลมีความยุติธรรม เพราะว่าครูและวิทยากรร่วมกันประเมินผล

3.2 นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการประกอบอาชีพการผลิตเมี่ยงในอนาคตว่า การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่สร้างขึ้น ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของการประกอบอาชีพการผลิตเมี่ยง ต้องการอนุรักษ์และพัฒนาอาชีพ โดยมีการวางแผนการจำหน่ายและการประชาสัมพันธ์อาชีพ นอกจากนี้ยังต้องการให้มีการจัดการเรียนการสอนอาชีพของชุมชน โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น

พรประภา พรรณนา (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ เรื่องการทอผ้าไหม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัย พบว่า การประเมินหลักสูตรฉบับร่างก่อนนำไปทดลองใช้โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญพบว่า มีค่า Puissance Measure (P.M.) เท่ากับ 14.05 แสดงถึงว่า หลักสูตรมีคุณค่าสูง ผลการประเมินแผนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญพบว่า มีความเหมาะสมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.09) ผลของการทดลองใช้หลักสูตรของผู้วิจัย พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ค่าดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตรเท่ากับ 0.5717 ประสิทธิภาพของหลักสูตรและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าเท่ากับ 82.29/82.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้ หลังเรียนนักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอน ผลของการทดลองใช้หลักสูตรโดยครูในท้องถิ่น พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตรเท่ากับ 0.6564 ประสิทธิภาพของหลักสูตรและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าเท่ากับ 86.25/86.46 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้ หลังเรียนนักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่นมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอน

ประชา สมศรี (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทำอิฐ มอญ รายวิชาเลือกเสรี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ผลการวิจัย พบว่า การประเมินหลักสูตรฉบับร่างก่อนนำไปทดลองใช้โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีค่า Puissance Measure (P.M.) เท่ากับ 12.21 แสดงว่าหลักสูตรมีคุณค่าสูง ผลการประเมินแผนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ผลของการทดลองใช้หลักสูตรโดยผู้วิจัย พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ค่าดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตรเท่ากับ .6852 ประสิทธิภาพของหลักสูตร มีค่าเท่ากับ 81.28/80.27 ซึ่งเข้าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 หลังเรียนนักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่นมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอน ผลของการทดลองใช้หลักสูตรโดยครูในท้องถิ่น พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.01 ค่าดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตรเท่ากับ .7812 ประสิทธิภาพของหลักสูตร มีค่าเท่ากับ 82.30/85.47 ซึ่งเข้าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 หลังเรียนนักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอน

วนิดา จันทรมณี (2545) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุดการสอนเรื่องสารเคมี กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการสร้างนิสัย ผลการวิจัย พบว่า ผลการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย เรื่องสารเคมี และผลการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย ในการรักษาสีแว่นล้อมของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย ซึ่งเป็นการลงมือปฏิบัติกิจกรรมขณะใช้ชุดการสอน เรื่องสารเคมี โดยนักเรียนมีพฤติกรรมกลุ่มและผลงานในชุดการสอนที่ 1 ถึง 4 มีคุณภาพในระดับดี

สมศักดิ์ โอบอ้อม (2546) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการผลิตปุ๋ยชีวภาพ มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมความต้องการของท้องถิ่น และเหมาะสมกับผู้เรียน แผนการสอนมีความเหมาะสมมาก ทั้งในด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผล ผู้เรียนสามารถทำคะแนนภาคปฏิบัติได้ร้อยละ 88.33 และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคิดเป็นร้อยละ 90.37 ส่วนอัตราเวลาเรียนกิจกรรมการเรียนการสอนของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เจษฎา บุญพิทักษ์และคณะ (2546) ได้ทำการศึกษา เรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ระดับประถมศึกษา เรื่องการจักสาน พบว่า

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการจักสานหมู่บ้านท่าโรงตะวันตก ตำบลวัดพรก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำแนกออกเป็น 5 ประเภท คือ เครื่องใช้ในครัว เครื่องมือที่ใช้ในการเกษตร เครื่องมือจับสัตว์น้ำ เครื่องใช้ในบ้าน เครื่องประดับและของชำร่วย โดยวิธีการในการถ่ายทอดภูมิปัญญาแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การเลียนแบบ การสังเกต การแนะนำ และการสาธิต โดยพ่อแม่ ญาติพี่น้องและผู้ที่มีความรู้ความชำนาญด้านการจักสาน
2. หลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพระดับประถมศึกษาเรื่องการจักสาน ซึ่งประกอบด้วยหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างเนื้อหา เวลาเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล และแผนการสอนประกอบการใช้หลักสูตร ประกอบด้วยสาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผล

และประเมินผล มีความเหมาะสมและสอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.6-1.00

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่ม การงานและพื้นฐานอาชีพระดับประถมศึกษา เรื่องการจักสาน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01

4. ครูผู้สอนเห็นว่าสาระสำคัญจุดประสงค์เนื้อหา กิจกรรมสื่อการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผลของแผนการสอนมีความเหมาะสมและสอดคล้องสัมพันธ์กัน และเห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น และการนำเอาวิทยากรท้องถิ่นมาเป็นผู้ถ่ายทอด และอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการงานและ พื้นฐานอาชีพ ระดับประถมศึกษา เรื่องการจักสาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ัญญลักษณ์ เอกไพฑูรย์และคณะ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร การแกะสลักจากเศษไม้ สาระเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนหลักสูตร การแกะสลักจากเศษไม้ สาระเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความคิดของครู ที่มีต่อหลักสูตรการแกะสลักจากเศษไม้ สาระเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและ เทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนำวิทยากรท้องถิ่นมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

จีรสิทธิ์ จิรนันทกุลและคณะ (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสาระ การเรียนรู้เพิ่มเติม เรื่องการปลูกข้าวไร่เชิงอนุรักษ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและ เทคโนโลยี สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้การใช้หลักสูตรสาระ การเรียนรู้เพิ่มเติม เรื่องการปลูกข้าวไร่เชิงอนุรักษ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและ เทคโนโลยี สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 มีความสอดคล้องกันอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.38 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.17 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่า ก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อหลักสูตร สาระการเรียนรู้เพิ่มเติมเรื่องการปลูกข้าวไร่เชิงอนุรักษ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและ เทคโนโลยี สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 เห็นด้วยกับการนำวิทยากรท้องถิ่นมาเป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้ ทำให้นักเรียนรู้จักการปฏิบัติจริง และนำความรู้ไปประกอบอาชีพ

งานวิจัยต่างประเทศ

ฮอบคินส์ (Hopkins.1985.1824 – 1825 – A อ้างอิงในธัญญา อินทรโชติ 2549. หน้า 53) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับ Valley View School ผลการวิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อการจัดหลักสูตร คือ ปัญหาการปรับใช้แผนปฏิบัติการของโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ขาดหลักสูตรที่มีเฉพาะท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นไม่เรียกร้องให้มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นของตน ไม่มีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อปรับปรุงหลักสูตร

Wither,Sarah E (2000. อ้างอิงในจิรสิทธิ์ จิรนนทนกุล 2549.หน้า 76) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการศึกษาที่อาศัยสถานที่ พบว่า ประเด็นปัญหาที่กลายเป็นเรื่องที่ชัดเจนที่สุดในระหว่างกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย เวลา ความเป็นเจ้าของการแพร่กระจายไปสู่โรงเรียน โครงสร้าง การทำให้หลักสูตรเป็นระเบียบแบบแผนและทำให้เนื้อหาเป็นมาตรฐาน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีทักษะการปฏิบัติงาน และเกิดเจตคติต่อสิ่งแวดล้อมที่ดีได้ ซึ่งผู้เรียนสามารถนำความรู้ ทักษะที่ได้รับจากการเรียนไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือการประกอบอาชีพที่สุจริตได้ ดังนั้นโรงเรียนจึงควรมีการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โดยเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ มีทักษะในการปฏิบัติงาน เห็นความสำคัญ และตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมพร้อมเกิดเจตคติที่ดีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนสืบต่อไป